

28.6.2019

EOAK/1678/2018

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Maija Saksin

Esittelijä: Esittelijäneuvos Kaija Tanttinen-Laakkonen

TYÖNTEKIJÄN ROKOTUSSUOJA KUOPION PSYKIATRIAN KESKUKSESSA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli Pohjois-Savon sairaanhoitopiirin kuntayhtymän (PSSHP) Kuopion yliopistolaisen sairaalan (KYS) menettelyä vaatia influenssarokotus Kuopion psykiatrian keskuksessa työskentelevältä psykologilta.

Kantelijan mukaan KYS:ssa on linjattu, että kaikki potilaat ovat alttiita tartuntatautien vakaville seuraamuksille. Tämä tulkinta/linjaus on johtanut siihen, että kaikki työntekijät on määrätty ottamaan influenssarokote, ellei sitä estä esimerkiksi allergia rokotteen jollekin ainesosalle. Jos työntekijä ei ota rokotetta, saa hän kirjallisen varoituksen ja kahden varoituksen jälkeen hänet irtisanotaan. Työnantaja siis luokittelee influenssarokotuksesta kieltäytymisen vakavaksi virkasuhteeseen liittyväksi rikkomukseksi, jolloin työnantajalta ei voida kohtuudella edellyttää virkasuhteen jatkamista.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin selvitys:

- 1) sosiaali- ja terveysministeriön lausunto 27.6.2018,
- 2) PSSHP:n henkilöstö- ja hallintojohtajan selvitys 23.5.2018,
- 3) psykiatrian osaamiskeskuksen osaamiskeskusjohtajan selvitys 17.5.2018 ja
- 4) henkilöstö- ja hallintojohtajan selitys 7.8.2018.

3 RATKAISU

3.1 PSSHP:n selvitys ja selitys

KYS:ssa on selvityksen mukaan linjattu, että yliopistosairaala on kokonaisuudessaan sellainen tila, jossa hoidetaan influenssan vakaville komplikaatioille alttiita potilaita, lukuun ottamatta patologian osastoa ja erillisiä toimistorakennuksia ja sellaisia tiloja, joissa on rajattu riskitön potilasainees eivätkä kyseisen tilan työntekijät osallistu muiden potilaiden hoitoon.

Selvityksessä todetaan, että KYS:ssa sama henkilöstö osallistuu sekä kaikkein eniten riskissä olevien potilaiden että vähemmän alttiiden potilaiden hoitoon. Ei ole mahdollista rajata tiloja eikä henkilöstöä eri riskitason potilaille. Psykiatrian tilojen osalta todetaan, että jos niissä hoidetaan päihderiippuvaisia potilaita, rokotusten tulee olla kunnossa, koska näiden potilaiden riski saada influenssan komplikaatioita on merkittävä.

Selvityksen mukaan PSSHP:ssä on noudatettu infektiolääkärin tekemää linjausta, jonka mukaan päihderiippuvaiset henkilöt ovat erityisen alttiita influenssan vakaville seuraamuksille. Näin

ollen ne terveydenhuollon toimipisteet, joissa potilaina käy paljon päihderiippuvaisia henkilöitä, tulee luokitella tiloiksi, joissa työskenteleville rokotesuoja on tarpeen. Lääketieteellinen peruste on ollut se, että päihdeiden käyttö, erityisesti alkoholismi, lisää pneumokokin aiheuttaman keuhkokuumeen riskiä moninkertaisesti ja influenssan jälkitautina kehittyvän keuhkokuumeen tärkein aiheuttaja on pneumokokkibakteeri.

Kantelija oli selvityksen mukaan käynyt osaamiskeskusjohtajan luona kuulemistilaisuudessa 23.3.2018, koska kantelija ei ollut ottanut influenssarokotusta. Osaamiskeskusjohtaja oli kertonut kantelijalle KYS:n johdon linjauksesta, että myös psykiatrian keskuksessa työskentelevän henkilöstön on otettava rokote. Osaamiskeskusjohtaja kertoi, että kantelijalla oli viikko aikaa ilmoittaa, aikooko tämä ottaa rokotteen vai ei. Kantelija ilmoitti, että hän ei aio ottaa rokotetta. Osaamiskeskusjohtaja oli kertonut kantelijalle, että KYS:n johdon linjauksen mukaisesti rokotteesta kieltäytyminen johtaa kirjallisen varoituksen antamiseen ja jos kantelija ei jatkossakaan ota rokotetta uuden influenssakauden alkaessa, tämän palvelussuhde tullaan päättämään.

Osaamiskeskusjohtaja sai kantelijalta 8.4.2018 ilmoituksen siitä, että tämä ei ollut ottanut rokotetta. Kantelijalle tarjottiin 9.4.2018 potilasruuhkan vuoksi vaihtoehtoa, jonka mukaan hän voisi työskennellä tehtävissään, jos hän ottaa Tamiflu-lääkitystä, käyttää maskia potilastyössä ja noudattaa käsihygieniaa. Kantelija ei katsonut voivansa käyttää psykiatrisessa potilastyössä suun peittävää maskia. Tämän jälkeen osaamiskeskusjohtaja antoi kantelijalle kirjallisen varoituksen rokottamattomuudesta ja varoitus lähetettiin tälle 9.4.2018.

Selvityksen mukaan kantelijalla olisi ollut mahdollisuus esimiehen ohjaamana muuhun korvaavaan työhön, mutta hän oli jäänyt lomalle ja hänelle oli myöhemmin järjestynyt kirjallisia tehtäviä influenssakauden jatkuessa.

3.2 Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto

Ministeriö katsoo, että KYS:n ohjeistus ja vaatimukset eivät kaikilta osin vastaa tartuntatautilain 48 §:ää. Ministeriön mukaan säännöksen tarkoituksena on ensi sijassa suojata lääketieteellisesti arvioituna kaikkein sairaimpia potilaita ja asiakkaita sekä parantaa heitä hoitavan henkilöstön rokotuskattavuutta.

Ministeriö toteaa, että rokotusten tarve tulee arvioida lääketieteellisin perustein. KYS:ssa on linjattu, että kaikki potilaat ovat lääketieteellisesti arvioiden tartuntatautien vakaville seuraamuksille alttiita, minkä vuoksi kaikilla potilastyötä tekevillä tulee olla tartuntatautilain 48 §:ssä edellytetty rokotussuoja.

Ministeriön mukaan myös tilat, jossa tartuntatautilain 48 §:ssä tarkoitettuja kaikkein alttiimpia potilaita hoidetaan, tulee arvioida ja rajata. KYS:n tulkinnan mukaan yliopistosairaala, lukuun ottamatta patologian osastoa ja erillisiä toimistorakennuksia ja sellaisia tiloja, joissa on rajattu riskitön potilasainees eivätkä kyseisen tilan työntekijät osallistu muiden potilaiden hoitoon, on kokonaisuudessaan tällainen tila. Ministeriö toteaa tulkinnan olevan laaja eikä tulkinta näin ollen riittävästi sisällä sitä tila- ja tapauskohtaista harkintaa, jota laissa edellytetään.

Ministeriön mukaan kokonaisuutena arvioiden psykiatrisen yksikkö ei ole tila, jossa pääsääntöisesti hoidetaan tartuntatautien vakaville seuraamuksille kaikkein alttiimpia henkilöitä.

Vaihtoehtona rokottamiselle kantelijalle annettiin PSSHP:n selvityksen mukaan ohjeet käyttää Tamiflu-lääkettä ja suu-nenäsuojaa sekä ohjeet huolehtia käsihygieniasta.

Ministeriö toteaa, että antiviraalisten lääkkeiden käytön influenssan hoidossa tulee perustua virallisiin hoitosuosituksiin ja lääkkeen myyntiluvan yhteydessä hyväksytyyn valmisteyhteenve-toon. Tamiflu-lääke ei ole myyntiluvan ja käyttöaiheen perusteella tarkoitettu jatkuvasti tai pitkä- aikaisesti käytettäväksi. Lääkkeen valmisteyhteenvedon mukainen hyväksyty käyttöaika on enintään kuusi viikkoa ennaltaehkäisevässä käytössä. Influenssakausi kestää normaalisti useita kuukausia.

Ministeriön mukaan Tamiflu-lääkitys ei korvaa influenssarokotusta. Hyvä käsihygienia on aina tarpeen, mutta sekään ei korvaa influenssarokotusta, kuten ei myöskään tarvittaessa käytettävä suu-nenäsuoja.

Ministeriön mukaan tartuntatautilain kyseisellä säännöksellä tavoitellaan työntekijöiden ja kansalaisten hyvää rokotuskattavuutta. Säännöksellä ei pyritty työntekijöiden täydelliseen rokotuskattavuuteen, vaan merkittävään rokotuskattavuuden nousuun. Kaikki eivät voi ottaa rokotetta terveydellisestä syystä. Toisaalta kaikille ei synny immuunisuojaa, vaikka heidät olisi rokotettu. Epidemian ehkäisemiseksi tarvittavan rokotuskattavuuden suuruus on taudista riippuvainen.

Ministeriö toteaa, että työnantajalla on tartuntatautilain 48 §:n 4 momentin mukaisesti oikeus saada rokotussuojaa koskeva tieto vain työntekijän suostumuksella. Tiedot rokotuksista ovat salassa pidettäviä henkilötietolain 11 §:ssä tarkoitettuja henkilön terveydentilaa koskevia arkaluonteisia tietoja sekä Euroopan neuvoston ja parlamentin asetuksen (EU) 2016/679 luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuojasetus) 9 artiklassa tarkoitettuja erityisiä henkilötietoja.

Ministeriön mukaan on ensiarvoisen tärkeää, että tartuntatautilain 48 §:ää toimeenpannaan työpaikoilla hyvässä yhteisymmärryksessä eri osapuolten kesken.

3.3 Keskeiset oikeusohjeet

Euroopan ihmisoikeussopimus

Ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan 1 kappaleen mukaan jokaisella on oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta.

Saman artiklan 2 kappaleen mukaan viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämi- seen, paitsi kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa kansal- lisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen tai rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuk- sien ja vapauksien turvaamiseksi.

Ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan mukaan jokaisella, jonka tässä yleissopimuksessa tunnus- tettuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava käytettävissään tehokas oikeussuojakeino kansallisen viranomaisen edessä siinäkin tapauksessa, että oikeuksien ja vapauksien loukkauk- sen ovat tehneet virantoimituksessa olevat henkilöt.

Perustuslaki

Perustuslain (731/1999) 6 §:n 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perus- tetta asettaa eri asemaan terveydentilan tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Pykälän 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.

Perustuslain 10 §:n 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä on turvattu.

Perustuslain 18 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla. Pykälän 3 momentin mukaan ketään ei saa ilman lakiin perustuvaa syytä erottaa työstä.

Perustuslain 19 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin lailla tarkemmin säädetään, jokaiselle riittävät terveyspalvelut ja edistettävä väestön terveyttä.

Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Tartuntatautilaki

Tartuntatautilain (1227/2016) 7 §:n mukaan 1 momentin mukaan tartuntatautien torjunnan yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle. Pykälän 2 momentin mukaan tartuntatautien torjunnan kansallisena asiantuntijalaitoksena toimii Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, joka tukee asiantuntemuksellaan sosiaali- ja terveysministeriötä ja aluehallintovirastoja, ylläpitää tartuntatautien torjuntaa palvelevia valtakunnallisia epidemiologisia seuranta- ja tutkimusjärjestelmiä sekä ohjaa ja tukee tartuntatautien torjuntatyötä kunnissa, sairaanhoitopiirien kuntayhtymissä ja sosiaalihuollon ja terveydenhuollon toimintayksiköissä.

Tartuntatautilain 48 §:ssä säädetään työntekijän ja opiskelijan rokotussuojasta potilaiden suojaamiseksi seuraavaa:

Työskentelyyn sosiaalihuollon ja terveydenhuollon toimintayksiköiden asiakas- ja potilastiloissa, joissa hoidetaan lääketieteellisesti arvioituna tartuntatautien vakaville seuraamuksille alttiita asiakkaita tai potilaita, saa käyttää vain erityisestä syystä henkilöä, jolla on puutteellinen rokotussuoja (1 mom.).

Työntekijällä ja työharjoitteluun osallistuvalla opiskelijalla on oltava joko rokotuksen tai sairastetun taudin antama suoja tuhkarokkoa ja vesirokkoa vastaan. Lisäksi edellytetään rokotuksen antama suoja influenssaa vastaan ja imeväisikäisiä hoitavilla hinkuyskää vastaan (2 mom.).

Opiskeluterveydenhuollon on huolehdittava, että työharjoitteluun osallistuvilla opiskelijoilla on 2 momentissa tarkoitettu rokotussuoja (3 mom.).

Työnantajalla on oikeus käsitellä työntekijän tai työharjoittelussa olevan opiskelijan 1 momentissa tarkoitettuihin tehtäviin soveltuvuutta koskevia tietoja riittävän rokotussuojan osalta työntekijän tai opiskelijan suostumuksella yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain (759/2004), työterveyshuoltolain ja henkilötietolain mukaisesti (4 mom.).

Lain esitöissä (HE 13/2016 vp) todetaan 48 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa seuraavaa.

”Vakaville seuraamuksille alttiuden arviointi tapahtuisi lääketieteellisillä perusteilla. Joillekin potilasryhmille rokotuksilla ehkäistävissä olevat tartuntataudit muodostavat tavallista suuremman vaaran. Terveellä henkilöllä yleensä lievä tauti voi aiheuttaa jopa kuoleman näille potilaille. Esi-

merkkejä elimistön puolustusjärjestelmää merkittävästi heikentävistä tekijöistä ovat potilaan vakava sairaus sekä syöpälääkkeet ja immuunivasteenmuuntajat. Raskaus heikentää immuunipuolustusta, mikä altistaa infektioitaudeille. Myös esimerkiksi alle 12 kuukauden ikäiset lapset ja yli 65-vuotiaat ovat muuta väestöä alttiimpia infektioitaudeille.

Edellä kuvattujen potilasryhmien suojaamiseksi vaarallisilta tartunnoilta heitä hoitava ja heidän läheisyydessään työskentelevä henkilökunta tulisi rokottaa tartuntatauteja vastaan. Rokotuksen voi kuitenkin jättää antamatta, jos henkilöllä on oman ilmoituksensa perusteella aiemman rokotuksen tai sairastetun taudin aiheuttama suoja jo olemassa. Tarvittaessa rokotussuojan olemassaoloa voidaan selvittää laboratoriotutkimuksilla. Hoitokäytäntöjen muuttumisen vuoksi päiväkirurgia ja vakavien tautien avohoito ovat lisääntyneet, minkä vuoksi työntekijöiden rokotussuoja on erityisen tärkeää. Tavoitteena on lisätä avohoitoa, jolloin esimerkiksi vakavasti sairaita syöpäpotilaita hoidetaan enenevässä määrin polikliinisesti.

Tuhkarokkorokote kuuluu yhdistelmärokotteeseen, joka suojaa tehokkaasti tuhkarokkoa, sikotautia ja vihurirokkoa vastaan. Vesirokkoa vastaan on olemassa tehokas rokote. Tuhkarokko- tai vesirokko-rokotusta ei tarvita, jos työntekijällä on jo sairastetun taudin antama suoja kyseistä tautia vastaan. Sairastettu hinkuyskä tai influenssa ei sen sijaan anna elinikäistä suojausta tautia vastaan, minkä takia toistuvat säännölliset rokotukset ovat perusteltuja. Rokottamisen on osoitettu vähentävän merkittävästi hoitohenkilökunnan sairastuvuutta influenssaan ja vähentävän potilaiden sairastuvuutta ja kuolleisuutta.

Erityisenä syynä rokottamattoman henkilöstön käyttöön voisi olla esimerkiksi se, ettei ole käytettävissä muuta ammattitaitoista henkilökuntaa, yliherkkyys tai muu rokotettavan ominaisuus taikka uusi työntekijä on saatava nopeasti töihin.

Työnantajalle annettaisiin oikeus käsitellä työntekijän tai työharjoittelussa olevan opiskelijan 1 momentissa tarkoitettuihin tehtäviin soveltuvuutta koskevia tietoja riittävän rokotussuojan osalta heidän suostumuksellaan yksityisyyden suojasta työelämässä annetun lain (759/2004) 3 ja 5 §:n, työterveyshuoltolain ja henkilötietolain mukaisesti. Tämä olisi tarpeellista työntekijän ja opiskelijan rokotussuojan selvittämiseksi.”

Lain esitöiden yksityiskohtaisissa perusteluissa todetaan kohdassa 4 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys seuraavaa.

”Työntekijän rokotussuojaa koskevan selvityksen esittäminen työnantajalle tapahtuisi vain työntekijän suostumuksella ja rokotusten ottaminen olisi vapaaehtoista. Rokotussuojaa koskevien tietojen käsittelyoikeus on ehdotuksessa rajattu koskemaan työntekijöitä, jotka työskentelevät laissa tarkemmin rajattujen potilaiden ja asiakkaiden läheisyydessä asiakas- ja potilastiloissa, joissa ilman rokotussuojaa toimiva henkilö lääketieteellisen arvioinnin perusteella voi aiheuttaa kyseisten tartuntatautien leviämistä potilaille. Menettely koskee työ- tai virkasuhteeseen otettavaa sekä sitä, jolle ensi kerran annetaan pykälässä tarkoitettuja tehtäviä. Rokotussuojaa koskevan selvityksen tietosisältö rajattaisiin ehdotetussa laissa välttämättömimpään, siis vain siihen, soveltuuko työntekijä kyseisiin tehtäviin rokotussuojansa kannalta. Selvitykseksi riittäisi myös työntekijän suullinen ilmoitus työnantajalle.”

Tartuntatautilain 3 §:n 10 kohdan mukaan asiakas- ja potilastilalla tarkoitetaan asiakas- ja potilashuoneita, sairaankuljetuksessa käytettäviä kulkuneuvoja sekä näihin verrattavia tiloja, joissa on mahdollisuus tartunnalle tai sen leviämiselle asiakkaisiin tai potilaisiin.

Lain esitöissä todetaan 3 §:n 10 kohdan yksityiskohtaisissa perusteluissa seuraavaa.

"Asiakas- ja potilastilalla tarkoitettaisiin asiakas- ja potilashuoneita ja sairaankuljetuksessa käytettäviä kulkuneuvoja kuten ambulansseja. Potilas- ja asiakastilalla tarkoitettaisiin myös muita edellä mainittuihin verrattavia tiloja, joita olisivat esimerkiksi sairaaloiden odotus- ja käytävätilat. Edellytyksenä on, että näissä tiloissa on mahdollisuus tartunnalle tai sen leviämiseksi asiakkaisiin tai potilaisiin. Tartuntatautiriskin arvio on lääketieteellinen ja toimipistekohtainen."

Tartuntatautilain 93 §:n 1 momentin mukaan laki tulee voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2017. Pykälän 2 momentin mukaan lain 48 §:ää sovelletaan kuitenkin vasta vuoden kuluttua tämän lain voimaantulosta.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista

Potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (85/1992, potilaslaki) 2 §:n 2 kohdan mukaan terveyden- ja sairaanhoidolla tarkoitetaan potilaan terveydentilan määrittämiseksi taikka hänen terveytensä palauttamiseksi tai ylläpitämiseksi tehtäviä toimenpiteitä, joita suorittavat terveydenhuollon ammattihenkilöt tai joita suoritetaan terveydenhuollon toimintayksikössä.

Potilaslain 6 §:n mukaan potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan.

Laki kunnallisesta viranhaltijasta

Kunnallisesta viranhaltijasta annetun lain (304/2003, viranhaltijalaki) 35 §:n 1 momentin mukaan työnantaja ei saa irtisanoa virkasuhdetta viranhaltijasta johtuvasta syystä, ellei tämä syy ole asiallinen ja painava. Tällaisena syynä voidaan pitää virkasuhteesta, laista tai määräyksistä johtuvien, virkasuhteeseen olennaisesti vaikuttavien velvoitteiden vakavaa rikkomista tai laiminlyöntiä sekä sellaisten viranhaltijan henkilöön liittyvien työntekoedellytysten olennaista muuttamista, joiden vuoksi viranhaltija ei enää kykene selviytymään tehtävistään. Syyn asiallisuutta ja painavuutta arvioitaessa on otettava huomioon työnantajan ja viranhaltijan olosuhteet kokonaisuudessaan.

Viranhaltijalain 35 §:n 3 momentin mukaan viranhaltijaa, joka on laiminlyönyt virkasuhteesta johtuvien velvollisuuksiensa täyttämisen tai rikkonut niitä, ei kuitenkaan saa irtisanoa ennen kuin hänelle on varoituksella annettu mahdollisuus korjata menettelynsä.

Kuntainfo

Tartuntatautilain 48 §:ään liittyen sosiaali- ja terveysministeriö antoi 19.12.2017 Kuntainfon 8/2017 "Työntekijän ja opiskelijan rokotussuoja potilaiden suojaamiseksi uuden tartuntatautilain mukaan".

Kuntainfossa todetaan, että erityisen syyn perusteella sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköissä voidaan käyttää rokottamatonta henkilöstöä esimerkiksi silloin, jos käytettävissä ei ole muuta ammattitaitoista henkilökuntaa tai uusi työntekijä on saatava nopeasti töihin. Samoin erityinen syy voi olla se, että rokotettavalla työntekijällä tai opiskelijalla on yliherkkyys rokotteelle, tai rokotettavan ominaisuus, jonka vuoksi hänelle ei voi antaa rokotetta.

Kuntainfon mukaan toimintayksikön johto määrittelee lääketieteellisin perustein ne tilat ja tilanteet, jossa edellytetään 48 §:n mukaista suojaa. Tartuntatautilain 3 §:n mukaan asiakas- ja potilastilalla tarkoitetaan asiakas- ja potilashuoneita ja sairaankuljetuksessa käytettäviä kulkuneuvoja, kuten ambulansseja. Potilas- ja asiakastilalla tarkoitetaan myös muita edellä mainittuihin verrattavia tiloja, esimerkiksi sairaaloiden odotustiloja ja käytäviä. Edellytyksenä on, että näissä

tiloissa asiakkaan tai potilaan on mahdollisuus saada tartunta. Tartuntatautiriskin arvio on lääketieteellinen ja se tehdään kussakin toimipisteessä erikseen. Olennaista on, että sen arviointi, kuka on altis tarttuvan taudin vakaville seuraamuksille, tapahtuisi lääketieteellisillä perusteilla.

Kuntainfossa todetaan, että rokotusten ottaminen on vapaaehtoista. Tartuntatautilain 48 § velvoittaa työnantajaa huolehtimaan siitä, että lääketieteellisesti arvioituna tartuntatautien vakaville seuraamuksille alttiiden potilaiden tai asiakkaiden kanssa työskentelevän henkilökunnan rokotussuoja on kunnossa. Tuhka- ja vesirokon osalta riittää sairastetun taudin antama suoja. Rokotusten antama suoja edellytetään influenssaa vastaan ja imeväisikäisiä hoitavilla hinkuyskää vastaan. Hoitohenkilökunnan rokottamisen on osoitettu vähentävän potilaiden sairastavuutta ja kuolleisuutta. Siten työntekijän rokotukset lisäävät potilasturvallisuutta.

Kuntainfon mukaan tartuntatautilaki ei muuta palvelussuhdetta koskevaa lainsäädäntöä eikä muita työelämässä normaalisti noudatettavia menettelytapoja. Rokotteen ottaminen tai sairastettu tauti on henkilökohtainen terveydentilaa koskeva tieto. Työnantajalla ei ole oikeutta käsitellä työntekijän terveydentilaa tai soveltuvuutta koskevia tietoja ilman työntekijän suostumusta. Työntekijä tai opiskelija voi halutessaan toimittaa työnantajalle tiedon soveltuvuudesta, annetuista rokotuksista tai sairastetuista taudeista. Tiedot voi myös toimittaa työterveyshuoltoon tai opiskelijaterveydenhuoltoon, jotka ovat vastuussa rokotussuojan täydentämisestä. Työnantaja kustantaa työntekijöilleen tarvittavat rokotukset.

Kuntainfossa todetaan, että Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivuilla on ohjeita hoitohenkilökunnan rokottamisesta (<https://www.thl.fi/fi/web/rokottaminen/eri-ryhmien-rokotukset/tyoelaman-rokotukset>).

Sosiaali- ja terveysministeriön tiedote

Ministeriö julkaisi 19.4.2018 tiedotteen 60/2018, jossa korostetaan lain tulkintaa lain tarkoituksen mukaisesti ja painotetaan työntekijöiden rokotusten tärkeyttä. Kansliapäällikkö Päivi Sillanaukee toteaa tiedotteessa seuraavaa.

”Työnantajien pitää muistaa, että Suomessa rokotusten ottaminen on aina vapaaehtoista. Lakia on tulkittu vastoin sen tarkoitusta, mikäli pykälän perusteella uhkaillaan irtisanomisella, jos kieltäytyy rokottamisesta.

Lain velvoite koskee työskentelyä sellaisissa asiakas- ja potilastiloissa, joissa hoidetaan tartuntatautien vakaville seuraamuksille alttiita potilaita. Laissa on pyritty rajaamaan ne paikat, joissa vaikeimmin sairaita hoidetaan. Pykälää ei suinkaan ole tarkoitettu sovellettavaksi kaikissa tiloissa, joissa käyvät ihmiset voivat sinänsä levittää infektioita.

Korostan, että ammattihenkilöiden rokotussuojan taustalla on aina lääketieteellinen arvio siitä, ketkä ovat tartuntatautien vakaville seuraamuksille alttiita potilaita. Hoitohenkilöstön rokotusten on pätevästi osoitettu parantavan potilasturvallisuutta. Rokotus suojaa paitsi hoidettavia myös työntekijää itseään ja hänen työtovereitaan.

Sosiaali- ja terveysministeriö on ohjeistanut kuntia tartuntatautilain 48 §:n tulkinnasta Kuntainfolla 8/2017.

Tartuntatautilaki ei muuta palvelussuhdetta koskevaa lainsäädäntöä eikä muita työelämässä normaalisti noudatettavia toimintatapoja. Työnantajan on kuitenkin huolehdittava, että henkilökunnan rokotussuoja on kunnossa. Jos se ei ole kunnossa, työnantajan tehtävä on osoittaa rokottamattomalle henkilölle sellaisia tehtäviä, joissa potilasturvallisuus ei ole vaarassa. Koska

pykälän tulkinnassa on ollut sen voimaan tulon jälkeenkin horjuntaa, sosiaali- ja terveysministeriö yhdessä THL:n kanssa täsmentää joulukuussa antamaansa ohjetta pykälän tulkinnasta lähiaikoina. Tavoite on välttyä epäselviltä ja ikäviltä tilanteilta jatkossa.”

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ohjeet

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) on tartuntatautien torjunnan asiantuntijaviranomaisena ohjeistanut verkkosivuillaan työelämän rokotuksista. Ohjeita päivitetään tarpeen mukaan.

Ohjeiden mukaan tartuntatautien vakaville seurauksille alttiita ovat esimerkiksi

- potilaat, joiden puolustusjärjestelmä on merkittävästi heikentynyt sairauden tai sen hoidon takia,
- alle yksivuotiaat,
- 65 vuotta täyttäneet,
- raskaana olevat.

Ohjeissa on myös esimerkkejä siitä, millaisissa tilanteissa rokotussuojaa ei yleensä tarvitse täydentää. Toimintayksiköissä ja toimipisteissä ei tarvitse edellyttää 48 §:n mukaista suojaa kaikilta työntekijöiltä. Epäsäännöllisesti toistuvaan, lyhytkestoiseen tai etäällä potilaista tapahtuvaan työskentelyyn sosiaali- ja terveydenhuollon tiloissa ei yleensä liity niin merkittävää tartuntariskiä, että rokotussuojaa pitäisi täydentää. Esimerkiksi tulkit tai lyhytaikaiset keikkatyöntekijät ovat toimipisteen kannalta tällaisia satunnaisessa lyhytkestoisessa tehtävässä toimipisteessä vierailevia henkilöitä. Vastaavasti tartuntariski on pieni ja käytännössä verrannollinen toimipisteen ulkoiseen tilanteeseen myös silloin, jos toimipisteessä asioi vain satunnaisesti tartuntatautien vakaville seurauksille alttiita.

Ohjeissa todetaan, että sosiaali- ja terveydenhuollon toimipisteissä työskentelee myös henkilöitä, jotka eivät pääsääntöisesti toimi tartuntatautien vakaville seurauksille alttiiden parissa. Heitä ovat esimerkiksi toimistotyötä tekevät sosiaalityöntekijät, vaikka he toimisivat asiakastyössä, lasten, nuorten ja perheiden sosiaalihuollon henkilöstössä työskentelevät, maahanmuuttajien tai päihdeongelmaisten parissa työskentelevät tai kuntouttavan työtoiminnan piirissä toimivat henkilöt.

Päiväkodit, koulut ja vastaanottokeskukset eivät ole sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksiköitä, joten ohjeiden mukaan tartuntatautilain 48 § ei koske niitä.

Asiakkaan koti ei ohjeiden mukaan yleensä ole sosiaali- ja terveydenhuollon toimipiste. Poikkeuksena on koti, joka sijaitsee asumispalveluita tarjoavassa sosiaalihuollon toimintayksikössä. Ohjeissa todetaan, että on silti hyvä muistaa, että esimerkiksi influenssarokotusta suositellaan kaikille, jotka työskentelevät ikäihmisten tai immuunipuutteisten parissa.

Ohjeiden mukaan viimekädessä rokotustarve arvioidaan aina paikallisesti. Arvioinnissa toimipisteen johto käyttää apunaan tartuntatautien torjunnan ammattilaisia.

Ohjeissa todetaan, että tartuntatautilain tarkoitus on torjua tarttuvia tauteja, parantaa potilasturvallisuutta ja parantaa henkilökunnan rokotuskattavuutta. Lakia tulkittaessa ja ohjeistusta laadittaessa tulee käyttää harkintaa. Liian tiukasti lakia ei kannata tulkita ja yksittäiset tapaukset on syytä ratkaista tapauskohtaisesti. Jos työntekijän suoja ei ole kunnossa, hänelle tulee etsiä jokin muu soveltuva työpiste. Tartuntatautilain perusteella ei ole tarkoitus irtisanoa ketään.

Linkit THL:n ohjeistukseen:

<https://thl.fi/fi/web/rokottaminen/eri-ryhmien-rokotukset/tyoelaman-rokotukset/sosiaali-ja-terveysalan-henkiloston-rokotukset>

<https://thl.fi/fi/web/rokottaminen/kaytannon-ohjeita/usein-kysyttya/influenssarokotuksista-ky-syttya/terveys-ja-sosiaalialan-seka-laakehuollon-henkiloston-influenssarokotusten-jarjestaminen>

<https://thl.fi/fi/web/rokottaminen/eri-ryhmien-rokotukset/tyoelaman-rokotukset/sosiaali-ja-terveysalan-henkiloston-rokotukset/tartuntatautilain-48-pykalan-mukaisen-suojan-arviointi-toimintayksikossa>

3.4 PSSHP:n menettelyn arviointi

3.4.1 KYS:n ohjeistus

Tartuntatautilain 48 §:n mukaan työskentelyyn sosiaalihuollon ja terveydenhuollon toimintayksiköiden asiakas- ja potilastiloissa, joissa hoidetaan lääketieteellisesti arvioituna tartuntatautien vakaville seuraamuksille alttiita asiakkaita tai potilaita, saa käyttää vain erityisestä syystä henkilöä, jolla on puutteellinen rokotussuoja.

Kuntainfon mukaan toimintayksikön johto määrittelee lääketieteellisin perustein ne tilat ja tilanteet, jossa edellytetään 48 §:n mukaista suojaa.

KYS:ssa on linjattu, että kaikki potilaat ovat lääketieteellisesti arvioiden tartuntatautien vakaville seuraamuksille alttiita, minkä vuoksi kaikilla potilastyötä tekeillä tulee olla tartuntatautilain 48 §:ssä edellytetty rokotussuoja. KYS:n tulkinnan mukaan yliopistosairaala on kokonaisuudessaan sellainen tila, jossa hoidetaan influenssan vakaville komplikaatioille alttiita potilaita, lukuun ottamatta patologian osastoa ja erillisiä toimistorakennuksia ja sellaisia tiloja, joissa on rajattu riskitön potilasainekäyttöä ja kyseisen tilan työntekijät osallistuu muiden potilaiden hoitoon. Ministeriön tavoin totean tulkinnan olevan laaja eikä tulkinta näin ollen riittävästi sisällä sitä tila- ja tapauskohtaista harkintaa, jota laissa edellytetään.

Ministeriön tavoin katson, että KYS:n ohjeistus ja vaatimukset eivät siten kaikilta osin vastaa tartuntatautilain 48 §:ää. Ministeriön mukaan säännöksen tarkoituksena on ensi sijassa suojata lääketieteellisesti arvioituna kaikkein sairaimpia potilaita ja asiakkaita sekä parantaa heitä hoitavan henkilöstön rokotuskattavuutta. Rokotusten tarve tulee arvioida lääketieteellisin perustein. Myös tilat, jossa tartuntatautilain 48 §:ssä tarkoitettuja kaikkein alttiimpia potilaita hoidetaan, tulee arvioida ja rajata.

Minulla ei ole syytä kyseenalaistaa ministeriön käsitystä siitä, että kokonaisuutena arvioiden psykiatrinen yksikkö ei ole tila, jossa pääsääntöisesti hoidetaan tartuntatautien vakaville seuraamuksille kaikkein alttiimpia henkilöitä.

Selvityksen mukaan PSSHP:ssä on noudatettu infektioleäkärin tekemää linjausta, jonka mukaan päihderiippuvaiset henkilöt ovat erityisen alttiita influenssan vakaville seuraamuksille. Linjauksen mukaan näin ollen ne terveydenhuollon toimipisteet, joissa potilaina käy paljon päihderiippuvaisia henkilöitä, tulee luokitella tiloiksi, joissa työskenteleville rokotesuoja on tarpeen. Lääketieteellinen peruste on ollut se, että päihteiden käyttö, erityisesti alkoholismi, lisää pneumokokin aiheuttaman keuhkokuumeen riskiä moninkertaisesti ja influenssan jälkitautina kehittyvän keuhkokuumeen tärkein aiheuttaja on pneumokokkibakteeri. PSSHP:n selityksessä todetaan psykiatrin tilojen osalta, että jos niissä hoidetaan päihderiippuvaisia potilaita, rokotusten tulee olla kunnossa, koska näiden potilaiden riski saada influenssan komplikaatioita on merkittävä.

Huomioni kiinnittyy THL:n ohjeissa todettuun, että sosiaali- ja terveydenhuollon toimipisteissä työskentelee myös henkilöitä, jotka eivät pääsääntöisesti toimi tartuntatautien vakaville seurauksille alttiiden parissa. Heitä ovat esimerkiksi päihdeongelmaisten parissa työskentelevät henkilöt. Totean, että PSSHP:n linjaus ja THL:n ohje ovat tältä osin ristiriitaiset.

3.4.2 Vaihtoehdot rokottamiselle

PSSHP:n selvityksen mukaan kantelijalle annettiin vaihtoehtoina rokottamiselle ohjeet käyttää Tamiflu-lääkettä ja suu-nenäsuojaa sekä ohjeet huolehtia käsihygieniasta.

Ministeriö toteaa, että antiviraalisten lääkkeiden käytön influenssan hoidossa tulee perustua virallisiin hoitosuosituksiin ja lääkkeen myyntiluvan yhteydessä hyväksytyyn valmisteyhteenveetoon. Tamiflu-lääke ei ole myyntiluvan ja käyttöaiheen perusteella tarkoitettu jatkuvasti tai pitkäaikaisesti käytettäväksi. Lääkkeen valmisteyhteenvedon mukainen hyväksyty käyttöaika on enintään kuusi viikkoa ennaltaehkäisevässä käytössä. Influenssakausi kestää normaalisti useita kuukausia.

Ministeriön mukaan Tamiflu-lääkitys ei korvaa influenssarokotusta. Hyvä käsihygienia on aina tarpeen, mutta sekään ei korvaa influenssarokotusta, kuten ei myöskään tarvittaessa käytettävä suu-nenäsuoja. Minulla ei ole syytä kyseenalaistaa näitä ministeriön lääketieteellisiä käsityksiä.

3.4.3 Varoituksen antaminen

Viranhaltijalain 35 §:n 1 momentin mukaan työnantaja ei saa irtisanoa virkasuhdetta viranhaltijasta johtuvasta syystä, ellei tämä syy ole asiallinen ja painava. Tällaisena syynä voidaan pitää virkasuhteesta, laista tai määräyksistä johtuvien, virkasuhteeseen olennaisesti vaikuttavien velvoitteiden vakavaa rikkomista tai laiminlyöntiä sekä sellaisten viranhaltijan henkilöön liittyvien työntekoaedellytysten olennaista muuttumista, joiden vuoksi viranhaltija ei enää kykene selviytymään tehtävistään. Syyn asiallisuutta ja painavuutta arvioitaessa on otettava huomioon työnantajan ja viranhaltijan olosuhteet kokonaisuudessaan.

Viranhaltijalakia koskevassa hallituksen esityksessä (HE 196/2002 vp) todetaan pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa seuraavaa: ”Pykälän 1 momentin mukaan työnantaja ei saisi irtisanoa virkasuhdetta viranhaltijasta johtuvasta syystä, ellei tämä syy ole asiallinen ja painava. Viranhaltijasta johtuvana asiallisena ja painavana irtisanomisperusteena voitaisiin pitää ensinnäkin virkasuhteeseen olennaisesti vaikuttavien velvoitteiden vakavaa rikkomista tai laiminlyöntiä. Tavallisin irtisanomisperusteena arvioitava virkavelvollisuuksien vastainen menettely on viranhaltijan virantoimitusvelvollisuuden laiminlyönti, joka voi ilmetä muun muassa yksittäisen virkatehtäviin kuuluvan tehtävän täyttämättä jättämisenä, virkatehtävien puutteellisena hoitona, luvattomana työstä poissaolona taikka jatkuvana tai usein toistuvana myöhästelyinä. Irtisanomisperuste voisi olla myös viranhaltijan ilmeinen huolimattomuus työssä, työnantajan direktio-oikeuden tai muun toimivallan rajoissa antamien määräysten noudattamatta jättäminen ja epäasianmukainen käyttäytyminen. Myös perusteeton työstä kieltäytyminen sekä viranhaltijan epärehellisyys ja siitä aiheutuva luottamuspula voisivat olla irtisanomisen perusteena. Viranhaltijan irtisanominen virkasuhteeseen kuuluvien velvoitteiden rikkomisen tai laiminlyönnin perusteella olisi sallittua ainoastaan silloin, kun menettely kohdistuu kyseisen virkasuhteen kannalta olennaisena pidettäviin velvollisuuksiin. Virkasuhteen irtisanomiseen oikeuttavana perusteena voisi olla myös viranhaltijan muussa laissa säädettyjen velvoitteiden vakava rikkominen tai laiminlyönti.”

Viranhaltijalain 35 §:n 3 momentin mukaan viranhaltijaa, joka on laiminlyönyt virkasuhteesta johtuvien velvollisuuksiensa täyttämisen tai rikkonut niitä, ei kuitenkaan saa irtisanoa ennen kuin hänelle on varoituksella annettu mahdollisuus korjata menettelynsä.

Hallituksen esityksen (HE 196/2002 vp) mukaan säännös vastaa työ sopimuslain sääntelyä. ”Varoituksen antamisen merkitys on siinä, että viranhaltija saa tiedon siitä, kuinka vakavana rikkomuksena työnantaja pitää hänen menettelyään. Varoitus on ennakkomuistutus siitä, millä tavoin työnantaja tulee reagoimaan varoituksessa tarkoitetun rikkomuksen tai laiminlyönnin toistuessa. Varoituksen tarkoituksena on antaa viranhaltijalle mahdollisuus korjata menettelynsä ja osoittaa siten, että edellytykset virkasuhteen jatkamiselle ovat olemassa. Jos viranhaltijan rikkomus on niin vakava, että hänen olisi ilman varoitustakin tullut ymmärtää menettelynsä moitittavuus, varoituksen antaminen ei olisi irtisanomisen edellytyksenä.”

Varoitus on irtisanomista edeltävä valmisteleva toimenpide.

Kantelijalle annettiin kirjallinen varoitus rokotussuojan ottamatta jättämisestä. Varoitusta perusteltiin sillä, että kantelija ei ollut ottanut tartuntatautilain 48 §:n mukaista rokotussuojaa työnantajan kehotuksesta huolimatta ja että hänellä ei ollut terveydellistä syytä olla ottamatta rokotusta. Varoituksessa todettiin lisäksi, että mikäli kantelija jatkossa syyllistyy samaan menettelyyn, hänen palvelussuhteensa tullaan päättämään.

Työnantaja siis katsoi kantelijan laiminlyöneen virkasuhteesta johtuvien velvollisuuksiensa täyttämisen tai rikkoneen niitä, koska hän ei ollut ottanut rokotussuojaa työnantajan kehotuksesta huolimatta eikä kantelijalla ollut terveydellistä syytä olla ottamatta rokotusta. Työnantaja olisi hyväksynyt kantelijan rokottamattomuuden, jos siihen olisi ollut terveydellinen syy.

Perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta.

Perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 309/1993 vp) todetaan, että perustuslain 7 §:n piiriin kuuluva henkilökohtainen vapaus on luonteeltaan yleisperusoikeus, joka suojaa paitsi ihmisen fyysistä koskemattomuutta myös hänen tahdonvapauttaan ja itsemääräämisoikeuttaan.

Säännöksellä on läheinen yhteys perustuslain 10 §:ssä turvattuun yksityiselämän suojaan. Hallituksen esityksessä (HE 309/1993 vp) todetaan seuraavaa: ”Yksityiselämän suoja lähtee siitä, että yksilöllä on oikeus elää omaa elämäänsä ilman viranomaisten tai muiden ulkopuolisten tahojen mielivaltaista tai aiheetonta puuttumista hänen yksityiselämäänsä. Yksityiselämän piirin tarkka määrittäminen on vaikeaa. Siihen kuuluu muun muassa yksilön oikeus määrätä itseltään ja ruumiistaan.”

Potilaslakia sovelletaan potilaan asemaan ja oikeuksiin terveyden- ja sairaanhoitoa järjestettäessä. Potilaslain 2 §:n 2 kohdan mukaan terveyden- ja sairaanhoidolla tarkoitetaan muun muassa potilaan terveydentilan ylläpitämiseksi tehtäviä toimenpiteitä, joita suorittavat terveydenhuollon ammattihenkilöt. Tämän määritelmän mukaisesti rokottaminen on terveyden- ja sairaanhoitoa, jonka järjestämiseen on sovellettava potilaslakia.

Potilaslain 6 §:ssä säädetään potilaan itsemääräämisoikeudesta. Potilaslain esitöissä (HE 185/1991 vp) todetaan, että potilaan itsemääräämisoikeudella tarkoitettaisiin potilaan oikeutta itse päättää hänen henkilökohtaiseen koskemattomuuteensa puuttumisesta. Säännöksen tarkoituksena on itsemääräämisoikeuden periaatteen mukaisesti asettaa potilaan suostumus hoidon luvallisuuden edellytykseksi.

Tartuntatautilain 48 §:ssä tarkoitettujen rokotusten ottaminen on vapaaehtoista. Perustuslain 7 ja 10 §:stä sekä potilaslain 6 §:stä johtuu, että työntekijällä on oikeus päättää näiden rokotusten ottamisesta. Sen sijaan tartuntatautilain 48 § velvoittaa työnantajaa huolehtimaan siitä, että sosiaalihuollon ja terveydenhuollon toimintayksiköiden asiakas- ja potilastiloissa, joissa hoidetaan lääketieteellisesti arvioituna tartuntatautien vakaville seuraamuksille alttiita asiakkaita tai potilaita, käytetään työntekijöitä, joilla on säännöksessä tarkoitettu rokotussuoja ja vain erityisestä syystä henkilöitä, joilla on puutteellinen rokotussuoja.

Varoituksen antaminen tulee kysymykseen viranhaltijalain sanamuodon mukaan vain virkasuhteesta johtuvien velvollisuuksien rikkomisen tai niiden laiminlyönnin seurauksena. Rokotuksesta kieltäytyminen ei merkitse virkasuhteesta johtuvien velvollisuuksiensa täyttämisen laiminlyöntiä tai velvollisuuksien rikkomista. Rokottamattomuus sinällään ei voi olla varoituksen antamisen peruste. Rokottamattomuutta ei voida oikeudellisesti kestäväällä tavalla käyttää perusteena varoitukselle edellä mainittujen perusoikeuksien käytön johdosta. Kun muita perusteita ei esitetty, kantelijan perusoikeuksia loukattiin. Kirjallinen varoitus on ankara työnjohdollinen seuraus perusoikeuden käytöstä, koska siihen liittyy irtisanomisuhka. Ankaruutta korostaa myös se, että viranhaltija ei voi erikseen valittaa varoituksesta tuomioistuimeen.

Ministeriön edellä mainitussa tiedotteessa muistutetaan työnantajia rokotusten ottamisen vapaaehtoisuudesta ja todetaan lakia tulkitun sen tarkoituksen vastaisesti, mikäli tartuntatautilain 48 §:n perusteella uhkaillaan irtisanomisella, jos työntekijä kieltäytyy rokottamisesta. THL:n edellä mainittujen ohjeiden mukaan tartuntatautilain perusteella ei ole tarkoitus irtisanoa ketään. Ministeriön tiedotteessa ja Kuntainfossa todetaan, että tartuntatautilaki ei muuta palvelussuhdetta koskevaa lainsäädäntöä eikä muita työelämässä normaalisti noudatettavia menettelytapoja.

3.5 Tartuntatautilain 48 §:n soveltamisen edellyttämä tiedottaminen ja ohjaus

Käsitelleessään hallituksen esitystä tartuntatautilaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 13/2016 vp) eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta totesi mietinnössään (StVM 24/2016 vp) muun muassa seuraavaa.

Toimintayksiköiden tartuntatautiriski arvioidaan lääketieteellisesti ja toimipaikkakohtaisesti. Ehdotetun tartuntatautilain 48 § velvoittaa työnantajaa, mutta henkilökuntaa ei pakoteta ottamaan rokotusta. Valiokunta pitää perusteltuna, että sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden rokotussuoja on riittävän kattava säännöksessä tarkoitettujen potilaiden ja asiakkaiden hoidossa. Uuden säännöksen soveltaminen edellyttää kuitenkin laajaa tiedottamista ja ohjausta, minkä vuoksi valiokunta ehdottaa säännöksen soveltamista vasta vuoden kuluttua lain voimaantulosta (93 §).

Tartuntatautilaki tuli voimaan 1.3.2017 ja 48 §:n soveltaminen alkoi 1.3.2018. Sosiaali- ja terveysministeriöllä oli siis vuosi aikaa uuden säännöksen soveltamisen edellyttämälle tiedottamiselle ja ohjaukselle.

Ministeriö ohjeisti kuntia tartuntatautilain 48 §:n soveltamisesta 19.12.2017 antamallaan Kuntainfolla 8/2017. Kuntainfossa viitattiin THL:n verkkosivuilla oleviin ohjeisiin hoitohenkilöstön rokottamisesta.

Ministeriö antoi 19.4.2018 asiassa tiedotteen 60/2018. Tiedotteessa todettiin, että koska pykälän tulkinnessa on ollut sen voimaan tulon jälkeenkkin horjuntaa, sosiaali- ja terveysministeriö

yhdessä THL:n kanssa täsmentää joulukuussa antamaansa ohjetta pykälän tulkinnasta lähiaikoina. Tavoite on välttyä epäselviltä ja ikäviltä tilanteilta jatkossa. Ministeriö ei ole yhdessä THL:n kanssa täsmentänyt ohjettaan. Sen sijaan THL on päivittänyt ohjeitaan tarpeen mukaan.

Oikeusasiamiehelle on saapunut kanteluita tartuntatautilain 48 §:n erilaisista tulkinnoista ja soveltamisesta eri kunnissa ja kuntayhtymissä.

Käsitykseni mukaan tartuntatautilain uuden 48 §:n soveltamisen edellyttämä tiedottaminen ja ohjaus ei ole ollut riittävän laajaa eikä selkeää säännöksen soveltamisen alkaessa.

4 TOIMENPITEET

Edellä 3.4.3 todetun johdosta annan kirjallisen varoituksen antaneelle osaamiskeskusjohtajalle eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla huomautuksen vastaisen varalle kantelijan perusoikeuksien loukkaamisesta.

Lisäksi esitän seuraavaa. Varoituksen antamisessa perusoikeuksien käytöstä on ollut kyse ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan sekä perustuslain 7 ja 10 §:n vastaisesta menettelystä. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan mukaan jokaisella, jonka tässä yleissopimuksessa tunnustettuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava käytettävissään tehokas oikeussuojakeino kansallisen viranomaisen edessä siinäkin tapauksessa, että oikeuksien ja vapauksien loukkauksen ovat tehneet virantoimituksessa olevat henkilöt.

Viranhaltijalaissa ei ole säädetty menettelyä, jolla kirjallisen varoituksen asianmukaisuus olisi mahdollista saattaa virkasuhteen vielä jatkuessa säännönmukaisessa järjestyksessä tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen arvioitavaksi. Tästä näkökulmasta varoituksen saaneella henkilöllä ei ole käytettävissään tehokasta oikeussuojatietä.

Voimassa olevan vahingonkorvauslain mukainen korvausvastuu loukkauksen aiheuttamasta kärsimyksestä on niin pitkälti rajoitettua, että sääntelyn ei voi sanoa tarjoavan tehokasta oikeussuojakeinoa perus- ja ihmisoikeusloukkausten hyvittämiseksi.

Ihmisoikeussopimuksen 13 artiklassa, joka on Suomessa lain tasoisesti voimassa, on kuitenkin taattu oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ihmisoikeusloukkauksissa. Kärsimyskorvaus on eräissä tapauksissa mahdollista perustaa siihen. Korkeimman oikeuden ratkaisukäytäntö osoittaa, että vahingonkorvausta tai hyvitystä on mahdollista suorittaa perus- ja ihmisoikeusloukkauksen perusteella myös ilman kansallisen lainsäädännön nimenomaista tukea.

Oikeusasiamiehen vakiintuneen ratkaisukäytännön mukaan perusoikeuksien loukkaukset pitää ensisijaisesti estää. Jos se ei onnistu, ne pitää oikaista tai korjata. Mutta jos sekään ei onnistu, loukkaus tulee hyvittää.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies voi laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa tehdä toimivaltaiselle viranomaiselle esityksen tapahtuneen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaamiseksi.

Edellä todetun perusteella esitän PSSHP:n arvioitavaksi, miten kirjallisen varoituksen antamisesta kantelijalle aiheutunut perusoikeuksien loukkaus olisi oikaistavissa tai korjattavissa, sekä edelleen, miten loukkaus olisi hänelle hyvitetävissä.

Pyydän PSSHP:ä ilmoittamaan minulle 30.9.2019 mennessä, mihin toimenpiteisiin esitykseni on antanut aihetta.

Edellä mainituissa tarkoituksissa lähetän jäljennöksen päätöksestäni PSSHP:lle ja osaamiskeskusjohtajalle.

Saatan edellä kohdissa 3.4.1 ja 3.4.2 esittämäni käsitykset PSSHP:n tietoon ja pyydän sitä ilmoittamaan 30.9.2019 mennessä, mihin toimenpiteisiin käsitykseni ovat antaneet aihetta.

Saatan edellä kohdassa 3.4.1 esittämäni käsityksen THL:n ja KYS:n ohjeiden välisestä ristiriidasta THL:n tietoon ja mahdollisia toimenpiteistä varten. Pyydän ilmoittamaan toimenpiteistä 30.9.2019 mennessä.

Saatan sosiaali- ja terveysministeriön tietoon edellä kohdassa 3.5 esittämäni käsityksen tartuntatautilain 48 §:n soveltamisen edellyttämästä tiedottamisesta ja ohjauksesta.